

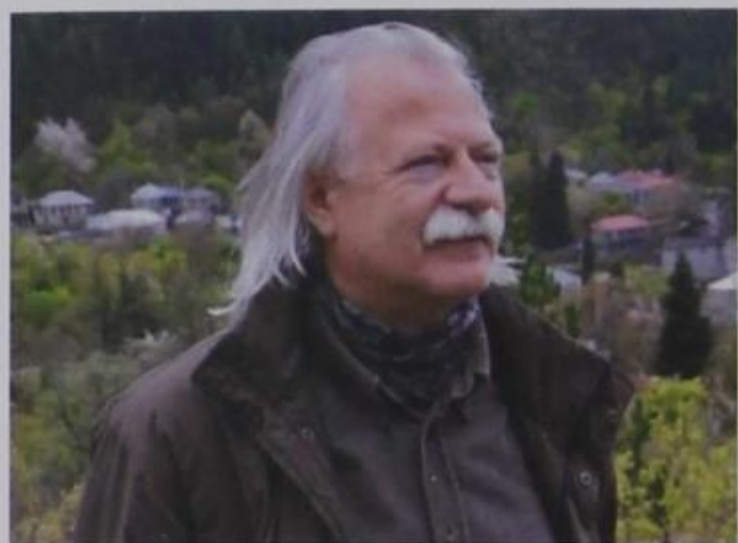
ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ

ΠΕΚΚΛΑΡΙ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΙΚΡΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ

Ο Βασίλης Νιτσιάκος γεννήθηκε στο Ντένισκο, κοντά στα ελληνο-αλβανικό σύνορο του Γράμμου. Μεγάλωσε ανάμεσα σ' αυτό το βουνό και στον κάμπο της Θεσσαλίας, στα ριζά του Ολύμπου, στο Μουσαλάρι, όπου ξεχείμαζε η οικογένειά του με τα κοπάδια της. Σπούδασε Φιλολογία, Λαογραφία και Κοινωνική Ανθρωπολογία στα Πανεπιστήμια Ιωαννίνων, Λήντς και Καίμπριτζ με σημαντικούς δασκάλους. Θεωρεί, ωστόσο, ότι πιο σημαντικό σχολείο από όλα υπήρξε για τον ίδιο η στάνη των Βλάχων της Πίνδου και καλύτεροι δάσκαλοί του οι τσομπαναραίοι. Διδάσκει στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων Κοινωνική Λαογραφία.

ΠΕΚΛΑΡΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΙΚΡΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ

Βασίλης Νιτσιάκος

Πεκλάρι

Κοινωνική οικονομία μικρής κλίμακας

Μακέτα εξωφύλλου: Γιάννης Ταγματάρχης
Σελιδοποίηση: Κώστας Δεσποινιάδης

ISBN 978-960-9446-12-9

Α' έκδοση: Μάιος 2015 – 1.200 αντίτυπα

© Εκδόσεις Ισνάφι – Νιτσιάκος Βασίλης

Εκδόσεις Ισνάφι

Σουλίου 18, 45332

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Τηλ: 26510 70703/ 27066

ΒΑΣΙΛΗΣ ΝΙΤΣΙΑΚΟΣ

ΠΕΚΛΑΡΙ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΜΙΚΡΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΑΣ	
ΑΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	56204
ΗΜΕΡ. ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	5-6-15
ΤΑΞΙΝ. ΑΡΙΘΡ.	

Ιωάννινα 2015

Ποιοι άναψαν λοιπόν το καντήλι στους λόφους
ευγενικά ν' αποσύρει το δάχτυλο ο θεός
μην αφήνοντας ρεματιές και ρουμάνια ακατοίκητα.

Κανένα κυπαρίσσι δεν μετράει το ύψος τους.

Απόστολος Ζώτος «Αμύθητα χέρια»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	Σελ. 11
Εισαγωγή: Φύση και πολιτισμός.....	15
Το ευρύτερο πλαίσιο: Οικολογία και ιστορία.....	19
<i>Χώρος, χρόνος, τοπίο</i>	
<i>Ο ορεινός χώρος της Πίνδου</i>	
<i>Οικολογία, ιστορία και πολιτική οικονομία στην Πίνδο</i>	
<i>Οικολογικές ζώνες και παραγωγικές διαδικασίες</i>	
Το Πεκλάρι.....	33
<i>Ο χώρος και οι άνθρωποι, η φύση και η κοινωνία στο ιστορικό τους πλαίσιο</i>	
<i>Η οικειοποίηση των φυσικών πόρων. Οι παραγωγικές διαδικασίες και το τοπίο.</i>	
<i>Τι είναι και τι δεν είναι δάσος</i>	
<i>Τα «δάση» της κοινότητας</i>	
<i>Τα χωράφια</i>	
<i>Οι βοσκότοποι και τα ζώα</i>	
<i>Τα κλαδερά ή λογγάρια</i>	
<i>Το ζήτημα της ιδιοκτησίας</i>	
<i>Στρατηγικές επιβίωσης, κοινωνικός εξισωτισμός και ασφαλιστικές δικλείδες</i>	
<i>Η τεχνική ειδίκευση και το κουρμπέτι</i>	
Επίλογος: Το τέλος μιας μακράς διάρκειας.....	93
Βιβλιογραφία.....	97
Εικόνες.....	103

Πρόλογος

Το βιβλίο αυτό δεν υπήρχε ούτε σαν ιδέα στο νου μου ένα χρόνο πριν. Διεξάγοντας επιτόπια έρευνα στην ευρύτερη περιοχή της Κόνιτσας, αυτή τη φορά στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων ΘΑΛΗΣ¹ με τίτλο *Η διατήρηση της φύσης μέσω της θρησκείας. Τα ιερά δάση της Ηπείρου*, διαπίστωσα ότι, πέρα από το ειδικό αντικείμενο της συγκεκριμένης μελέτης, που ήταν τα προστατευόμενα μέσω θρησκευτικών πρακτικών δάση, υφίστανται και άλλα σχετικά με αυτό θέματα που δεν έχουν διερευνηθεί δεόντως από την επιστήμη. Μιλώντας με τους ανθρώπους στα χωριά για τα δέντρα, τα δασύλλια και τα δάση, που με διάφορους τρόπους και για διάφορους λόγους προστατεύονται, «ανακάλυψα» ότι εκτός από τα αφιερωμένα, αφορισμένα, καθγιασμένα κ.λπ. δέντρα και δάση, που πράγματι προστατεύονται μέσω θρησκευτικών πρακτικών, λαϊκών κατά βάση που ωστόσο υιοθετούνται και από την τοπική εκκλησία και τον κλήρο, υπάρχουν και άλλες πιο σημαντικές παραγωγικές πρακτικές που προστατεύουν συστάδες δέντρων όχι για την προστασία των οικισμών όπως τα «ιερά», αλλά για την ίδια την επιβίωση της κοινότητας, που εξαρτάται από μια μικτή γεωργοκτηνοτροφική οικονομία, στην οποία αυτά τα δέντρα, τα «κλαδερά», παίζουν σημαντικό ρόλο ως χειμερινή τροφή για τα ζώα.

Εστιάζοντας, λοιπόν, το ερευνητικό μου ενδιαφέρον σταδιακά σ' αυτό το θέμα, συνειδητοποίησα ότι τα κλαδερά δεν συνιστούν απλά μια πολύ σημαντική παραγωγική πρακτική αλλά ένα είδος κοινωνικού φαινομένου, με βάση το οποίο μπορεί κανείς να μελετήσει το σύστημα της τοπικής οικονομίας σε μια δεδομένη ιστορική περίοδο μακράς διάρκειας. Αποτελώντας τη συμπύκνωση του συνδυασμού γεωργίας και κτηνοτροφίας αλλά

---

¹ Η παρούσα έρευνα έχει συγχρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο - ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) - Ερευνητικό Χρηματοδοτούμενο Έργο: ΘΑΛΗΣ. Επένδυση στην κοινωνία της γνώσης μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου.

και της συνολικής σχέσης της τοπικής κοινωνίας με το φυσικό της περιβάλλον, το κλαδερό μας δίνει τη δυνατότητα να διεισδύσουμε στα μυστικά των στρατηγικών επιβίωσης της κοινότητας και μέσω αυτών στην ίδια τη διαδικασία οικειοποίησης της φύσης, διαδικασία που παραπέμπει στην ίδια την έννοια του πολιτισμού, με την ολική σημασία του όρου. Συνεπώς το κλαδερό είναι ένα μέσο για να μελετήσουμε την οικονομική, κοινωνική και την εν γένει πολιτισμική υπόσταση της κοινότητας. Επιπλέον, αυτή η συγκεκριμένη διαδικασία οικειοποίησης της φύσης, που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «βιωματική αειφορία», συνδυάζεται με έναν ιδιότυπο κοινωνικό εξισωτισμό, γεγονός που καθιστά το συνολικό αντικείμενο όχι απλά ενδιαφέρον από επιστημονική άποψη αλλά και άκρως επίκαιρο σε μια περίοδο γενικευμένης κρίσης της κοινωνίας μας.

Το φαινόμενο αυτό μπορούμε να πούμε ότι επιχωριάζει σε όλες τις γεωργο-κτηνοτροφικές κοινότητες που βρίσκονται στη «ζώνη της δρυός» και είναι αποτυπωμένο στο πολιτισμικό τους τοπίο, που χαρακτηρίζεται από συστάδες δέντρων, κυρίως βαλανιδιών, με συγκεκριμένη διάταξη στο χώρο και ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά, που οφείλονται στο περιοδικό κλάδεμά τους, με σκοπό τη χρήση των ξεραμένων κλαδιών για την εκτροφή των οικόσιτων ζώων κατά τη χειμερινή περίοδο. Στην περιοχή της Κόνιτσας απαντάται σε όλα τα χωριά αυτής της ζώνης· ουσιαστικά απουσιάζει μόνο από την αλπική ζώνη, όπου κυριαρχεί η μετακινούμενη κτηνοτροφία. Στα γνωστά ως Μαστοροχώρια, που αποτελούν τον βασικό πληθυσμό της περιοχής, η βάση της οικονομίας είναι ο συνδυασμός της γεωργίας με την οικόσιτη κτηνοτροφία, από την οποία σε μια συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία προκύπτει η στροφή στην τεχνική ειδίκευση.

Το Πεκλάρι (νέο όνομα Πηγή) ανήκει σ' αυτή την ομάδα των χωριών. Γιατί αυτό και όχι κάποιο άλλο; Έχοντας τη δεύτερη κατοικία μου στην Κόνιτσα τα τελευταία δεκαπέντε και πλέον χρόνια, είχα την ευκαιρία στη γειτονιά μου, που πήρε το όνομά της από την εγκατάσταση εκεί αρκετών Πεκλαριτών και λέγεται «Πεκλαρίτικα», να γνωρίσω και να σχετιστώ με πολλούς από αυτούς. Έτσι, άτυπα και δίχως αυτοί να το συνειδητοποιούν

(αρκετές φορές κι εγώ ο ίδιος) έκανα έρευνα συζητώντας μαζί τους για διάφορα θέματα του χωριού τους. Το ίδιο το χωριό απέχει από την Κόνιτσα μόνον επτά χιλιόμετρα κι έτσι, κάθε φορά που ήθελα να κάνω μια μικρή βόλτα, κατά έναν ανεξήγητο τρόπο ο δρόμος με έβγαζε εκεί. Όταν, λοιπόν, έπρεπε να αποφασίσω για το παράδειγμά μου, για την περίπτωση μελέτης, χωρίς δεύτερη σκέψη επέλεξα το Πεκλάρι.

Από τη θέση αυτή θέλω να ευχαριστήσω όλους τους χωριανούς που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με βοήθησαν (πολλές φορές χωρίς να το αντιλαμβάνονται). Ιδιαίτερα, ωστόσο, ευχαριστώ το ζεύγος Αντώνη και Λεύκω Τέφου, αγαπημένους μου γείτονες, που υπήρξαν συστηματικοί συνομιλητές μου, το Νίκο Κεφάλα, πρώην Γραμματέα της κοινότητας, τη Γαλάτεια Βουρδούκα, τον Παύλο Προπόδη, τους πρώην και νυν προέδρους Παναγιώτη Χούψια, Χρήστο Κόντο, τους Βασίλη και Ιωάννη Σπανό, τον Απόστολο Ζώτο και όλους όσοι ανταποκρίθηκαν στην πρότασή μου και συνομίλησαν μαζί μου για τα σχετικά θέματα.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω επίσης στους συνεργάτες μου Καλλιόπη Στάρα και Ρήγα Τσιακίρη για τη δημιουργική συνεργασία μας και την εν γένει βοήθειά τους.

Τέλος, ευχαριστώ τον Πάνο Βαδαλούκα των εκδόσεων «Ισνάφι», που δέχτηκε με χαρά να συμπεριλάβει στις εκδόσεις του το παρόν βιβλίο.

Τον καιρό που το βιβλίο έφτανε στο τέλος του έφυγε από τη ζωή ο πατέρας μου, που μου δίδαξε έμπρακτα κάτι χωρίς το οποίο ούτε το παρόν ούτε τα υπόλοιπα βιβλία μου θα υπήρχαν: Να αγαπώ και να κάνω με μεράκι τη δουλειά μου.